

**TURUN
YLIOPISTO**

Autismikirjon yleisimmät piirteet lastenkirjallisuudessa

Kasvatustieteiden kandidaatintutkielma

Laatijat:

Elina Hartikainen

Venla Aho

29.4.2026

Rauma

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede, luokanopettaja tutkinto-ohjelma

Tekijät: Elina Hartikainen, Venla Aho

Otsikko: Autismikirjon yleisimmät piirteet lastenkirjallisuudessa

Ohjaaja: yliopistolehtori, Serja Turunen

Sivumäärä: 35 sivua

Päivämäärä: 29.4.2026

Tässä tutkielmassa käsitellään autismikirjon esiintyvyyttä kahdeksassa autismikirjoa käsittelevässä suomenkielisessä tai suomeksi käännettyssä lastenkirjassa. Tutkimusteema on merkityksellinen, sillä jokaisen lapsen on tärkeä nähdä itsensä kaltaisia hahmoja lastenkirjoissa.

Aineistot on analysoitu laadullisen teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tutkielmassa käsitellään autismikirjon määritelmää, piirteitä sekä diagnoosia. Keskeistä tutkielmassa on tarkastella autismikirjon kuvauksia lastenkirjallisuudessa sekä niiden vaikutuksia lapsiin.

Piirteet on jaettu sosiaalisuuteen, kommunikointiin ja puheen tuottamiseen, käyttäytymisen malleihin, aistitoimintoihin sekä tunteisiin. Tutkimustulosten perusteella autismikirjon piirteet näkyvät lastenkirjallisuudessa monipuoleisesti, mutta epätasaisesti. Kaikissa analysoiduissa teoksissa korostuvat sosiaalisuuden, kommunikoinnin ja puheen tuottamisen sekä käyttäytymisen piirteet, kun taas tunteet ja aistitoiminnot jäävät osassa teoksissa vähäisemmälle huomiolle.

Avainsanat: autismikirjo, lastenkirjallisuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
2	Teoreettinen viitekehys ja tutkimuksen tausta	6
2.1	Autismikirjon määritelmä	6
2.2	Autismi lastenkirjallisuudessa	8
2.3	Autismin historia	9
3	Menetelmä	11
3.1	Tutkimusaineisto	11
3.2	Aineiston analyysi	12
4	Tulokset	14
4.1	Tulokset teoksittain	16
4.1.1	Kaarle Karhun kirja	16
4.1.2	Tetti ja kaverit	17
4.1.3	Minä ja minun siskoni	19
4.1.4	Vallaton Allan haluaa hauvavauvan	20
4.1.5	Omenaposki ja Nalle Karhunen	21
4.1.6	Ilona ja mysteeri Masa	23
4.1.7	Ystäväni Aapo, jolla on autismi	24
4.1.8	Poika nimeltä Toni	26
4.2	Tulokset teemoittain	27
5	Pohdinta	31
5.1	Yhteenveto	31
5.2	Luotettavuus	33
5.3	Eettisyys	34
5.4	Jatkotutkimusmahdollisuudet	35
6	Lähteet	36
7	Liitteet	38
	Liite 1. Aineistot	38

1 Johdanto

Autismiliiton (2026) mukaan autismi on synnynnäinen piirre, jonka taustalla on perinnöllisiä sekä biologisia tekijöitä. Autismia ei pidetä sairautena, eikä sitä voida poistaa, vaan se on pysyvä osa ihmistä. Autismiliiton mukaan autismikirjo koostuu useista yksilöllisistä piirteistä. Autismi vaikuttaa yksilön tapaan ymmärtää maailmaa ja vuorovaikuttaa muiden kanssa. Autismikirjolla olevat saattavat omata erilaisia tapoja muun muassa aistia ja kommunikoida. (Tukena, 2025).

Autismikirjolla olevan lapsen kannalta on merkityksellistä nähdä itsensä kaltaisia hahmoja lastenkirjallisuudessa, sillä tarinat voivat toimia peilinä, joka tukee identiteetin rakentumista ja hyvinvointia. Aiemman tutkimuksen mukaan neuroepätyypillisten kokemusten tunnistaminen kirjallisuudessa voi vahvistaa kuulumisen tunnetta, itsensä hyväksymistä sekä itseymmärrystä. (Webber ym., 2024). Vastaavasti Roelfs (2012) tuo esiin, että lastenkirjallisuus voi auttaa autismikirjoon kuuluvia lapsia jäsentämään omia kokemuksiaan ja rakentamaan identiteettiään samaistumisen kautta. Näin ollen autismikirjon representaatio ei näyntyä ainoastaan näkyvyytenä, vaan myös keskeisenä tekijänä lapsen minäkuvan muodostumisessa.

Aerila ja Kauppinen (2021) tuovat esiin, kuinka lukutaito ei ole ainoa keino kirjallisuuden näkemiseen ja saavuttamiseen. Kirjallisuudessa on kyse tasa-arvosta, hyvinvoinnista ja ilosta, jonka tulisi saavuttaa kaikki lapset. Tarinat kuuluvat jokaiselle lapselle riippumatta hänen taustastaan. Riippumatta siitä millainen lapsi on, voi hän silti olla lukija, kun lapselle löytyy oikeanlaiset edellytykset kuten mieluisa kirja, tarpeeksi aikaa sekä oikeanlainen lukuympäristö.

Lastenkirjallisuudessa on olennaista olla monipuolisia hahmoja, sillä lapsille on mieluisaa lukea hahmoista, joihin he voivat samaistua. Lapset saavat mielihyvää, kun he tunnistavat tuttuja piirteitä, reaktioita ja hahmotyyppejä. Tämän vuoksi koemmekin tärkeäksi, että jokainen lapsi voisi löytää itsensä kaltaisia hahmoja lastenkirjoista. Lukuhetki voi toimia joillekin ainoana tapana käsitellä tilanteita omista lähtökohdista. Tällaisten kertomusten avulla voidaan jäsenellä kokemuksia sekä vaikeita tilanteita, joita esimerkiksi autismikirjon diagnosointi saattaa tuoda (Aerila & Kauppinen, 2021). Tällaisia kirjoja voi hyödyntää myös

muiden lasten kanssa autismikirjosta puhuttaessa. Beckett ym. (2009) laatima tutkimus osoittaa, että alakouluikäisille on olemassa inklusiivista kirjallisuutta, mikä on myönteinen havainto. Samalla tutkimus kuitenkin paljasti, että syrjivä kielenkäyttö sekä kielteiset stereotyyppiat ja ongelmalliset käsitykset epätyypillisyydestä näkyvät yhä edelleen uudemmissakin lastenkirjoissa, jopa sellaisissa teoksissa, joita suositellaan koulujen käyttöön.

Tutkimuksemme tarkoituksen on selvittää, millaisia autismikirjon piirteitä kuvataan lastenkirjallisuudessa. Lastenkirjallisuudella tarkoitetaan lapsille suunnattua kirjallisuutta, johon kuuluu kaikki kirjallisuudenlajit runoista lapsille suunnattuihin tietokirjoihin (Aerila & Kauppinen, 2021). Toivoimmekin saavamme käsityksen siitä, kuinka autismikirjo näyttäytyy lastenkirjoissa, joita tänä päivänä on saatavilla. Lisäksi tavoitteenamme on lisätä tietoisuutta autismikirjosta ja tuoda näkyviin autismikirjon monet kasvot sekä sen, kuinka se on erilainen ihan jokaisella autismikirjon omaavalla henkilöllä. Tästä tutkimuksesta saadun tiedon avulla esimerkiksi opettajien ja vanhempien olisi helpompaa kohdata ja tukea autismikirjon omaavia lapsia. Haluamme myös tarjota ihan kaikille autismikirjon omaavien lasten kanssa työskenteleville tai muuten vain heidän kanssansa oleville pienen listan siitä, minkälaisia kirjoja heidän kanssaan voisi lukea. Koemme, että tästä tutkimuksesta voisi olla hyötyä myös kirjallisuusosalalla työskenteleville, kuten kustantajille ja kirjailijoille. Tutkimuksemme avulla he voisivat saada uusia ideoita uudenslaisiin ja monipuolisempiin lastenkirjoihin, joita tänä päivänä tarvitaan aina enemmän ja enemmän.

Tutkimme aineistojamme seuraavan kysymyksen kautta: Kuinka autismikirjo esiintyy lastenkirjallisuudessa?

2 Teoreettinen viitekehys ja tutkimuksen tausta

2.1 Autismikirjon määritelmä

Kerolan ja Timosen (2002) mukaan autismi on lapsen neurologisen kehityksen häiriöön perustuva oireyhtymä, jota voidaan arvioida käyttäytymisen perusteella. Autismikirjoa omaavilla henkilöillä yhdistävinä tekijöinä ovat usein haasteet sosiaalisissa vuorovaikutuksissa, kommunikaatiossa sekä heille ominaisissa käyttäytymismuodoissa, joita ovat esimerkiksi stimmaus, eli käsien tai esineiden heiluttelu, omaperäinen ääntely, tavaroiden järjestely tai tiettyjen liikeratojen toistaminen. Nämä käyttäytymismuodot saattavat olla tapaluoda tunnetta turvallisuudesta tai auttaa hallitsemaan uusia tilanteita. Timonen ja Tuomisto (1999) mainitsevat autismin yhtenä perusongelmana olevan nähty vaikeudet sosiaalisissa kanssakäymisissä ja sitä onkin pidetty varhain alkavana haasteena.

Autismin taustatekijöitä ei voida tarkasti määrittää. Kyse voi olla yksittäisestä tekijästä tai monien tekijöiden summasta. Nykyään autismi nähdään aivojen neurobiologisenä kehityshäiriönä. On kuitenkin arvioitu, että perinnöllisyydellä, raskausajan infektiolla, ympäristömyrkyillä tai jopa vanhempien iällä saattaa olla vaikutusta autismin kehittymiseen sikiövaiheessa. (Juhola, 2018).

Koska autismia ei pystytä diagnosoimaan minkään yksittäisen lääketieteellisen biologisen testin avulla, tulee autismi diagnosoida käyttäytymisen ja toimintakyvyn perusteella. Tästä voi kuitenkin aiheutua ongelmia, sillä yksilön käyttäytyminen saattaa johtua monista eri tekijöistä. Esimerkiksi ujous, sosiaalinen fobia, masentuneisuus tai kiinnostuksen puute saattavat olla syitä ihmisen käyttäytymiseen, vaikkei kyseisellä henkilöllä olisikaan autismin oireyhtymää. (Vermeulen, 2019).

Autismikirjo onkin kattodiagnoosi, joka pitää sisällään useita muita diagnooseja. Autismikirjon omaavat henkilöt poikkeavat suuresti esimerkiksi älykkyytensä ja toimintakyvynsä suhteen sekä normaaliksi mielletystä että myös toisistaan. Autismikirjon omaava henkilö voi olla vaikeasti kehitysvammainen, joka tarvitsee jatkuvaa tukea, tai hän voi olla myös älyllisesti hyvin lahjakas ja opiskella esimerkiksi yliopistossa, mutta saattaa silti tarvita tukea elämän eri osa-alueilla. Heitä yhdistää kuitenkin neurobiologisen kehityksen

erilaisuus, jonka vuoksi heidät voidaan lukea saman sateenvarjokäsitteen alle. (Partanen, 2010).

Autismi ei itsessään ole kehitysvamma, mutta autismikirjon henkilöllä saattaa esiintyä muita liitännäissairauksia tai –kehitysvaikeuksia. Tällöin kyseessä on komorbiditeetti eli monihäiriöisyys. Autismiin ei ole olemassa virallista lääkitystä, joka sen parantaisi, mutta autistista henkilöä voidaan kuntouttaa esimerkiksi käyttäytymis- ja puheterapeuttisilla menetelmillä. Nykyisin autismi voidaan havaita jo 18 kuukauden iässä luotettavasti. Mitä aiemmin diagnoosi saadaan, voidaan myös kuntoutus aloittaa aikaisemmin. (Juhola, 2018). Koska jokainen autismikirjon omaava henkilö on niin erilainen, ei kuntoutuksessaan pystytä luomaan yhtä tiettyä mallia, jota seurata. On siis luotava jokaiselle henkilölle oma kuntoutussuunnitelma, joka perustuu yksilöllisiin tarpeisiin. (Partanen, 2010).

Suomessa autismikirjon diagnosoimisessa hyödynnetään WHO:n (Maailman terveysjärjestö) luomaa kansainvälistä tautiluokitusta ICD-10:tä (International Classification of Diseases, 10th Revision). ICD-10:ssä kuvataan ja määritellään erilaisia sairauksia sekä kehityksellisiä poikkeavuuksia. Luokittelussa on useita eri alaryhmiä, joilla kaikilla on oma koodinsa. Esimerkiksi lapsuusiän autismin koodi on F84.0. Se toimii ohjenuorana, jonka avulla lääkärit, psykologit ja muut terveydenhuollon ammattilaiset tekevät diagnooseja. ICD-10:ssä on autismikirjolle omat kriteerit, joiden pohjalta terveydenhuollon ammattilaiset diagnosoivat autismikirjon. (WHO, n.d.).

ICD-10 kaltaisesta luokittelusta luovuttiin Yhdysvalloissa jo vuonna 2013, tämän tilalle tuli yksi sateenvarjodiagnoosi ”autismikirjonhäiriö”. (Juhola, 2018). Suomessakin on suunnitteilla ottaa käyttöön ICD-11, joka pitää sisällään samankaltaisen sateenvarjodiagnoosin autismikirjonhäiriöön liittyen. Tämä tulee käyttöön 1.1.2029, jolloin molempia ICD-10 ja ICD-11 voidaan käyttää rinnakkain, mutta 1.1.2030 jälkeen diagnoosit tulee tehdä ainoastaan ICD-11 luokitusten mukaan. (THL, 2025). 2000- luvun alkupuolella autismikirjon esiintyvyys on ollut noin prosentin luokkaa. On kuitenkin arvioitu, että määrä kasvaa vuosittain, sillä autismin eri muotoja pystytään tunnistamaan aiempaa enemmän. (Partanen, 2010).

Asperger on autismikirjioon kuuluva oireyhtymä, jonka on määritellyt Hans Asperger vuonna 1944. Sen oireet ovat melko samanlaisia kuin autismissakin. Sille tyypillistä on korkea kiinnostuneisuus johonkin itselle merkitykselliseen kohteeseen sekä laaja tietämys kyseisestä

asiasta. Aspergeriin liittyy haasteista sosiaalisten tilanteiden kanssa. (Kerola & Timonen, 2002). On havaittu, että Aspergerin oireyhtymän omaavilla henkilöillä ei ole samankaltaista kielellistä kehittymättömyyttä, kuin autismin omaavilla henkilöillä. (Ikonen & Suomi, 1999). Suomessa Asperger on saanut virallisen tautiluokituksen 1996, kun suomessa otettiin käyttöön WHO:n (World Health Organization) ylläpitämä ICD-10 (International Classification of Diseases) tautiluokitus. Asperger ihmisellä on tyypillisesti haasteita stressinsietokyvyssä sekä muistitoiminnoissa, mutta myös motorista kömpelyyttä sekä aistiherkkyyttä esiintyy usein. (Juhola, 2018).

2.2 Autismi lastenkirjallisuudessa

Monet autismia käsittelevät lastenkirjat tuovat esiin erilaisuutta, mutta ratkaisevaa on se, miten nämä erot esitetään, sillä kuvaustapa vaikuttaa siihen, millaisen käsityksen lukija muodostaa autismista ja neurodiversiteetistä. Joissakin kirjoissa erilaisuus kuvataan asiallisesti ja ilman arvottamista. Esimerkiksi voidaan todeta yksinkertaisesti, että joku ajattelee tai toimii eri tavalla, tai että hänellä on erityinen kiinnostuksenkohde. Tällainen kuvaus ei tee eroa ongelmasta eikä erityistä saavutusta, vaan toteaa sen yksinkertaisesti olemassa olevaksi. Toisissa tarinoissa erilaisuus nähdään vahvuutena. Autistisen hahmon intensiivinen kiinnostus esimerkiksi tieteeseen voi olla se tekijä, joka vie tarinaa eteenpäin ja mahdollistaa onnistumisen tai seikkailun, jolloin ero nähdään voimavarana. Joissakin kirjoissa erilaisuus esitetään aluksi negatiivisessa valossa. Hahmoa saatetaan kuvata esimerkiksi ”erilaiseksi kuin muut” tai ”epänormaaliksi”, tai hänen ajattelunsa vihjataan olevan jotenkin viallista. Vaikka tarina usein päättyy hyväksyntään ja siihen, että erilaisuus ei tarkoita vähempiarvoisuutta, alkuvaiheen kielteiset kommentit voivat silti vaikuttaa lukijan käsityksiin. Erityisesti nuoret lukijat saattavat muistaa ja sisäistää negatiiviset sävyt irrallaan tarinan lopullisesta sanomasta, jolloin erilaisuus voi näyttäytyä ensisijaisesti poikkeavuutena tai toiseutena, mikä voi heikentää neurodiversiteetin myönteistä ymmärtämistä (Venker & Lorang, 2024).

Dyches ym. (2001) korostavat, että lastenkirjat muodostavat usein lasten ensimmäisen kohtaamisen erilaisuuden kanssa. Tämän vuoksi tarvitaan yhä enemmän kirjoja, joissa henkisesti tai kehityksellisesti erilaiset hahmot ovat osa yhteiskuntaa luonnollisina ja hyväksytyinä. Näitä hahmoja voidaan kuvata aktiivisina toimijoina ja auttajina, eikä

pelkästään hoidon tai suojelun kohteina. Samalla on tärkeää, että hahmojen erilaisuus ei ole tarinan keskeisin tekijä, vaan yksi monista heidän luonteenpiirteistään.

Samaistumisen merkitys korostuu erityisesti siinä, miten lapsi yhdistää omat kokemuksensa tarinan hahmoon, mikä voi lisätä itseymmärrystä ja vähentää ulkopuolisuuden tunnetta. (Webber ym. 2024). Kirjallisuus voi tarjota myös konkreettisia välineitä sosiaalisten tilanteiden hahmottamiseen. Näin ollen samaistuttavat hahmot eivät ainoastaan tue identiteetin rakentumista, vaan voivat myös edistää arjen taitojen kehittymistä. (Roelfs, 2012).

Lisäksi tutkimuksissa on korostettu positiivisen ja monipuolisen representaation merkitystä. Autismikirjon kuvaaminen vahvuuksien kautta voi vahvistaa lapsen kokemusta hyväksytyksi tulemisesta sekä omasta arvosta. (Webber ym., 2024). Tämä näkökulma on linjassa Lianin ym. (2022) tutkimuksen kanssa, jossa todetaan, että kirjallisuus vaikuttaa tiedollisten ulottuvuuksien lisäksi myös tunteisiin ja asenteisiin. Autismia käsittelevä kirjallisuus voi lisätä myös neurotyypillisten lasten empatiaa sekä halukkuutta vuorovaikutukseen neuroepätyypillisten lasten kanssa. Näin ollen kirjallisuuden merkitys ulottuu yksilön hyvinvoinnin tukemisesta myös inklusiivisemmän sosiaalisen ympäristön rakentumiseen. (Lian ym., 2022).

Kirjallisuus vaikuttaa lasten tunnekokemuksiin ja käyttäytymiseen. (Lian ym., 2022). Realistiset ja monipuoliset kuvaukset voivat lisätä mielihyvän kokemuksia ja lievittää ahdistusta. (Webber ym., 2024). Kirjallisuuden vaikutukset ovat sekä emotionaalisia että sosiaalisia, sillä ne voivat samanaikaisesti tukea yksilön sisäistä hyvinvointia ja muokata ympäröivän yhteisön asenteita. (Lian ym., 2022).

2.3 Autismin historia

Vaikka autismi käsitteenä on muovautunut vasta 1900-luvulla, on sitä todennäköisesti esiintynyt niin kauan, kun ihmisiäkin on ollut olemassa. Aikaisemmin sitä on saatettu kuitenkin luulla esimerkiksi hulluudeksi. Vuonna 1943 julkaistussa artikkelissa autismia on kuvattu ensimmäistä kertaa itävaltalaisen lastenpsykiatrin Leo Kannerin toimesta. (Juhola, 2018). Skitsofreenisiin henkilöihin kohdistuvan tutkimuksen yhteydessä Eugen Bleuler on kuitenkin käyttänyt termiä ”autismi” jo 1900-luvun alkupuolella. (Timonen, 2019).

Nykyaikainen käsitys autismista pohjautuu kuitenkin Leo Kannerin kehittämään termiin tutkimuksessaan yhdestätoista lapsesta. (Timonen, 2019).

Kanner loi ensimmäiset kriteerit autismin diagnosoimiselle. Hänen mukaansa viisi merkittävintä kriteeriä olivat kyvyttömyys ottaa kontaktia muihin ihmisiin, tarve säilyttää samankaltaisuus ympäristössä, kiinnostuneisuus esineisiin ja hyvä motorinen koordinaatio, kielellisiä vaikeuksia sekä hyvä älyllinen potentiaali. (Timonen & Tuomisto, 1999).

1950–1960-luvuilla vallitsi uskomus siitä, että ympäristön olosuhteet aiheuttivat autismin. Tällä viitattiin äidin ja lapsen välisen suhteen emotionaaliseen häiriöön. Tähän aikaan ajateltiin, että lapsen kehityksen kannalta ratkaisevimmat vaiheet tapahtuivat ensimmäisen kolmen elinkuukauden aikana. (Timonen, 2019). Vaikka 1900-luvun puolivälissä autismin nähtiinkin johtuvan äiti-lapsi-suhteen häiriöstä, samaan aikaan osa tutkijoista päätyi kuitenkin tutkimaan biologista perusetiologiaa autismin taustalla. Nykyaikaiset tutkimukset ovatkin vahvistaneet biologisen perustan olemassaolon. (Timonen & Tuomisto, 1999). Koska autismin luultiin olevan syyseurausta tunnekylmistä vanhemmista, lapsi erotettiin näistä ja hänelle tarjottiin eristämisterapiaa. Tässä terapiamuodossa lasta kehoitettiin kohdistamaan väkivaltaa nukkea kohtaan, sillä tämän ajateltiin purkavan yhteyden autismin aiheuttajaan, tunnekylmään äitiin. (Juhola, 2018).

3 Menetelmä

Toteutimme tutkielman laadullisena teoriaohjaavana sisällönanalyysin tutkimuksena. Aluksi kartoitimme aiheeseen liittyvää teoreettista kirjallisuutta ja vertaisarvioituja tutkimusartikkeleita autismikirjosta muodostaaksemme tutkimukselle teoreettisen viitekehyksen. Tutkimusaineistoksi valitsimme kahdeksan lastenkirjaa, joissa autismikirjo on keskeisessä roolissa tai joissa kuvataan autismikirjon piirteitä. Loimme luokituksemme Maailman terveysjärjestön (WHO) ICD-10:nen sekä Ikosen (1999) esiin tuoman luokituksen pohjalta, johon kuuluu sosiaalisuus, kommunikointi, käyttäytyminen ja aistitoiminnot. Lisäsimme luokitukseemme edellä mainittujen lisäksi myös tunteet, sillä niitä esiintyi merkittävästi analysoimissamme aineistoissa. Hyödynsimme tätä luokitusta lukiessamme ja analysoidessamme lastenkirjoja. Sen tarkoituksena oli varmistaa, että kaikki oleelliset seikat tulevat ilmi käsittelemistämme aineistoista.

Olemme tutkimuksessamme hyödyntäneet tekoälyä tukivälineenä tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tekoälyä käytettiin yksittäisten lähteiden etsimisessä sekä joidenkin englanninkielisten lähteiden osien kääntämisessä suomeksi. Lisäksi hyödynsimme sitä lähdeviitteiden oikein merkitsemisen tarkistamisessa sekä joidenkin lauserakenteiden muokkaamisessa selkeämmiksi.

3.1 Tutkimusaineisto

Aineistomme koostuu kahdeksasta lapsille suunnatusta kirjasta, joissa tuodaan esille autismikirjon piirteitä tarinassa esiintyvän hahmon kautta. Kirjoja valitessamme päädyimme seuraavanlaisiin kriteereihin. Kirjojen tuli olla suomenkielisiä tai suomeksi käännettyjä lapsille suunnattuja teoksia. Näissä kaikissa kirjoissa autismikirjon tuli näkyä jollain tavalla. Osissa kirjoissa autismin diagnoosi tuodaan esille suoraan tarinassa, toisissa kirjoissa diagnoosi tulee taas ilmi rivien välistä lukemalla tai se mainitaan kirjan takakannessa. Loimme taulukon 1 tästä aiheesta, jossa on paremmin eritelty missä kirjoissa tulee diagnoosi esiin ja missä ei. Poikkeuksena tähän kaikkeen toimii kuitenkin JP Koskisen (2025) *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan*, jossa diagnoosi kerrotaan vain kirjan verkosta löytyvistä tuotekuvauksista.

Valitessamme aineistoa käytimme apuna Pirkanmaan kirjaston (muokattu viimeksi 2024) luomaa *Nepsy aiheisia kirjoja lapsille* -kokoelmaa sekä Lastenkirja instituutin (2021) kokoamaa *Ainakin sata sanaa-lastenkirjoja erityisyydestä ja erityislapsista*- esitettä. Lisäksi kävimme eri kirjastoissa Satakunnan, Varsinais-Suomen sekä Uudenmaan alueilla. Kirjastoissa saimme henkilökunnalta neuvoja kirjojen valintaan sekä käytimme muiden kirjastojen hakujärjestelmiä. Hakusanoina käytimme muun muassa ”autismi”, ”autismikirjo” sekä ”nepsy”. Kokosimme näitä löytämiämme kirjoja yhteiseen listaan, josta yhdessä valitsimme kirjat, jotka vastasivat parhaiten laatimiamme kriteerejä. Lopulta tutkimusaineistoksemme päädyimme valitsemaan seuraavat kahdeksan autismikirjoa käsittelevää lastenkirjaa. Hewitt, Salla (2021): *Kaarle Karhun-kirja*; Yliherva, Anneli (2022): *Tetti ja kaverit*; Robbins, Rose (2019): *Minä ja minun siskoni*; Koksinen, JP (2025): *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan*; Pigg, Karoliina (2019): *Omenaposki ja Nalle Karhunen*; Piiparinen, Suvi (2022): *Ilona ja mysteeri Masa*; Larchez, Michèle ja Treiber, Francis (2003): *Ystävänä Aapo, jolla on autismi* sekä Jalo, Merja (2023): *Poika nimeltä Toni*.

3.2 Aineiston analyysi

Tutkimuksemme analyysimenetelmänä toimi laadullinen teoriaohjaava sisällönanalyysi. Teoriaohjaavassa sisällönanalyttisessä lähestymistavassa aineiston analyysiä ohjaa jo olemassa olevat teoreettiset käsitteet (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä tutkimuksessa teoreettisena viitekehyksenä toimi tieteellisiä teoksia autismikirjosta sekä Maailman terveysjärjestön (WHO) luoma ICD-10, joka toimi pohjana kootessamme taulukkoa 2, autismikirjon keskeisistä piirteistä.

Tutkielmassa tarkasteltiin, millaisia autismikirjon piirteitä valitsemistamme lastenkirjossa esiintyi. Kiinnitimme huomiota sosiaalisuuteen, kommunikointiin ja puheen tuottamiseen, käyttäytymisen malleihin, aistitoimintoihin sekä tunteisiin. Tutkielmassa analysoimme ainoastaan kirjojen sisältöä tekstien kautta, emmekä kiinnittäneet huomiota kirjojen kuvitukseen. Autismikirjon piirteiden esiintyvyyden lisäksi huomioimme, tuodaanko kirjan tarinassa esiin hahmon diagnoosi.

Luimme teokset huolellisesti ja teimme niistä muistiinpanoja analyysia varten. Kirjojen tekstejä analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin, tarkastellen erityisesti sitä, millaisia autismikirjon piirteitä teoksissa kuvataan ja millaisia merkityksiä niihin liitetään. Teoreettinen

kirjallisuus ja aiempi tutkimus toimivat analyysin tukena ja auttoivat tulkitsemaan aineistosta esiin nousevia teemoja. Alkuvaiheessa tutkittavia aineistoja analysoidessamme molemmat lukivat kaikki aineistomme itsenäisesti. Tämän jälkeen luimme aineistot yhdessä siten, että toinen luki aineiston ääneen ja toinen teki siitä muistiinpanoja keskittyen luomamme taulukon 2 mukaisiin autismikirjon keskeisiin piirteisiin. Samalla täydensimme taulukkoamme rastittamalla, mikäli kyseinen piirre tuotiin esille teoksessa. Luomamme muistiinpanot analysoitiin yhdessä ja näistä poimittiin tarpeisiimme sopivat huomiot. Jokaisesta aineistosta kirjoitettiin valmis versio ja niihin lisättiin lainauksia kyseisestä kirjasta sekä teoreettisia viittauksia tukemaan havaintojamme.

4 Tulokset

Tulosten käsittely on rakennettu siten, että ensin tarkastellaan jokaista aineistoon valittua teosta erikseen ja tämän jälkeen tuloksia kootaan yhteen teemoittain. Teoskohtainen tarkastelu mahdollistaa sen, että jokaisen kirjan erityispiirteet, autismikirjon kuvauksen tavat sekä diagnoosin esille tuominen voidaan huomioida yksityiskohtaisesti. Lisäksi tämän tyylinen tarkastelu helpottaa esimerkiksi kasvattajia löytämään kirjoittain tietoa siitä, miten niissä käsitellään autismikirjoa. Tämän jälkeen teemoittainen tarkastelu kokoaa havainnot laajemmiksi kokonaisuuksiksi ja auttaa vertailemaan, millaiset autismikirjon piirteet toistuvat aineistossa ja missä kohdin teosten välillä ilmenee vaihtelua.

Tulokset on jaoteltu sosiaalisuuden, kommunikoinnin ja puheen tuottamisen, käyttäytymisen mallien, aistitoimintojen sekä tunteiden näkökulmista, sillä nämä osa-alueet muodostavat tutkimuksen analyysirungon. Jaottelu pohjautuu tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen sekä aineistosta nousseisiin havaintoihin. Lisäksi diagnoosin esille tuomista tarkastellaan erillisenä kokonaisuutena, koska se liittyy tutkimuskysymykseen ja vaikuttaa siihen, miten lukija voi tulkita hahmojen toimintaa autismikirjon näkökulmasta.

Taulukko 1. Mainitaanko kirjan tarinassa diagnoosia?

	Kyllä	Ei
Kaarle Karhun kirja (2021)	x	
Tetti ja kaverit (2022)		x
Minä ja minun siskoni (2019)		x
Vallaton Allan haluaa hauvavauvan (2025)		x
Omenaposki ja Nalle Karhunen (2019)	x	
Ilona ja mysteeri Masa (2022)	x	
Ystäväni Aapo, jolla on autismi (2003)	x	
Poika nimeltä Toni (2023)	x	

Yhtenä tutkimuksemme tavoitteena oli kiinnittää huomiota siihen, tuleeko kirjojen tarinoissa esiin diagnoosia. On olennaista huomioida myös diagnoosien esille tuonti tapa tarinoissa.

Kuten taulukosta 1 on huomattavissa, käyttämistämme teoksista yli puolessa diagnoosi mainitaan selkeästi tarinassa. Kirjoissa, joissa diagnoosia ei mainittu tarinassa, tuli diagnoosi esiin kirjan takakannen kautta. Poikkeuksena *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan* (2025), jossa diagnoosia ei mainita tarinassa, eikä kirjan takakannessa. Otimme kirjan kuitenkin käsittelyyn, sillä diagnoosista on kerrottu netistä löytyvissä kuvauksissa, kuten Suomalaisen kirjakaupan tai Finlandia kirjan sivustoilla.

Taulukko 2. Autismikirjon piirteet ja niiden esiintyvyys kirjoissa.

	Sosiaalisuus	Kommunikointi ja puheen tuottaminen	Käyttäytymisen mallit	Aistitoiminnot	Tunteet
Kaarle Karhun kirja (2021)	x	x	x	x	x
Tetti ja kaverit (2022)	x	x	x	x	x
Minä ja minun siskoni (2019)	x	x	x	x	
Vallaton Allan haluaa hauvavauvan (2025)	x	x	x		x
Omenaposki ja Nalle Karhunen (2019)	x	x	x	x	x
Ilona ja mysteeri Masa (2022)	x	x	x	x	
Ystäväni Aapo, jolla on autismi (2003)	x	x	x	x	x
Poika nimeltä Toni (2023)	x	x	x	x	x

Taulukosta 2 huomaa kuinka suurimmasta osasta teoksista tulee esille kaikki kuratoimamme piirteet. Poikkeuksena toimii *Minä ja minun siskoni* (2019) ja *Ilona ja mysteeri Masa* (2022), joissa emme havainneet tunteisiin liittyviä autismikirjon piirteitä sekä *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan* (2025), jossa emme havainnut aisteihin liittyviä autismikirjon piirteitä.

Sosiaalisuus, kommunikointi ja puheen tuottaminen sekä käyttäytymisen mallit esiintyvät jokaisessa kirjassa.

Sosiaalisuus, kommunikaatio, käyttäytyminen ja aistitoimintojen erilaisuus voidaan nähdä autismiin liittyvinä keskeisinä ongelmina. (Ikonen & Suomi, 1999) Vaikka tunteita ei tuodakaan esiin kaikissa autismikirjon tutkimuksissa, havainnoimme kuitenkin merkittävän paljon tunteisiin liittyviä haasteita, jonka vuoksi päätimme sisällyttää ne taulukkoomme. Koemme tunteiden näyttämisen ja ymmärtämisen olevan merkittävä osa autismikirjon piirteitä.

4.1 Tulokset teoksittain

4.1.1 Kaarle Karhun kirja

Salla Hewitin (2021) *Kaarle Karhun kirja* kertoo autismikirjolla olevan Kaarle Karhun elämästä. Kirjassa seikkailee Kaarlen lisäksi myös veli Vilkas Viljami, jolla on myös omat erityispiirteensä, sekä heidän äitinsä, joka auttaa heitä selviämään arjesta ja sen tuomista haasteista. Autismiin diagnoosi on mainittu selkeästi useampaan kertaan ja Kaarlestä on käytetty esimerkiksi nimitystä ”erilainen lapsi”. Kirjassa käytetään sanoja ”ainutlaatuinen” ja ”erilainen”. Luomamme taulukko 2:n mukaisista autismikirjon yleisistä ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki seuraavilla tavoilla.

Sosiaalisuus näyttäytyy kirjassa vaihtelevina vuorovaikutustilanteina. Välillä kirjan päähenkilö Kaarle on erittäin puhelias ja kertoo erittäin innostuneesti asioistaan. Välillä taas hän ei vastaa edes kysyttäessä. Kaarlen on myös vaikea pyytää apua ja hän harjoittelee muiden kanssa toimimista. Kommunikaatio ja puheen tuottamisesta tuli ainoastaan ilme se, ettei Kaarle kommunikoinut pienenä puhuen, joka onkin yksi autismikirjon ensioireista, kuten Kerola ja Kujanpää tuovat esiin (2009). Autistit eivät monesti opi puhekieltä tai he käyttävät sitä poikkeuksellisesti. Autisteilla saattaa olla vaikeaa käyttää kieltä kommunikoinnin välineenä. Tämä saattaa näyttäytyä myös vaikeuksina sosiaalisessa kanssakäymisessä. Autisteilla etenkin puhutun kielen ymmärtäminen tuottaa usein vaikeuksia. (Ikonen & Suomi, 1999)

Havaitsimme eniten käyttäytymiseen liittyviä malleja kirjaa lukiessa. Kirjan päähenkilö Kaarle on kohtelias ja oikeudenmukainen. Hän tykkää säännöistä ja niitä pitääkin Kaarlen mielestä noudattaa. Kaarlella on selkeät ja voimakkaat kiinnostusten kohteet, kuten kivet, joita hän keräilee ja tekee näistä asetelmia.

Kun Kaarle kiinnostuu jostain asiasta, hän tietää siitä todella paljon. Kaarle pitää erityisesti mereneläimistä ja kivistä.

Kaarle havainnoi kaikkea ympärillään. Hän myös epäröi uusia asioita. Uusien tilanteiden myötä hänen ajatuksensa voivat jumittaa, mutta hän harjoittelee joustamista. Kaarle pitää voittamisesta, mutta hän harjoittelee aktiivisesti sopimusten tekoa. Kaarlella onkin monia autismikirjolle tyypillisiä käyttäytymismalleja. Kaarle ei pidä uusista asioista ja suhtautuu kielteisesti muutoksiin. Rutiinit ovat erittäin tärkeitä Kaarlelle.

Kaarlella on herkät aistit ja kirjassa mainitaan, että ne toimivat eri tavalla. Hänelle tärkeitä ovat tutut ruuat, tavat, tavarat.

Hän syö mielellään aina samoja ruokia. Uudet ruuat maistuvat oudolta ja tuntuvat suussa kummalliselta.

Hän pitää hiljaisuudesta ja rauhallisuudesta ja tarvitseekin taukoja päivän mittaan, jottei hän ylikuormittuisi.

Kaarle kokee tutut asiat turvalliseksi, uudet asiat pelottavat ja ahdistavat häntä.

Hän haluaa aina käyttää samoja vaatteita, syödä samoja ruokia, leikkiä samoja leikkejä ja katsoa samoja ohjelmia yhä uudelleen.

Kaarle ei pääse itsenäisesti pettymyksistä yli, sillä hänen aivonsa jumittavat, jos asiat eivät mene hänen suunnitelmiansa mukaan. Hän on tunteikas karhu ja kokeekin suuria tunteita, jotka eivät usein kuitenkaan näy ulospäin.

4.1.2 Tetti ja kaverit

Anneli Ylihervan (2022) *Tetti ja kaverit* kirjassa päähenkilö on päiväkotikäinen Tetti. Kirja kertoo Tetin arjesta päiväkodissa, jossa Tetti yrittää sopeutua uusiin asioihin ja erilaisiin tapoihin päiväkotiympäristössä. Autismin diagnoosia ei ole mainittu suoraan tarinassa, mutta

kirjasta löytyy tietoa autismikirjosta tietoiskujen muodossa sekä lopussa kerrotaan, että Tetillä on diagnosoitu autismikirjon häiriö. Luomamme taulukon 2 mukaisista autismikirjon ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki muut paitsi tunteet seuraavilla tavoilla. Sosiaalisuutta tuli esille kirjassa melko vähän, mutta se näyttäytyi esimerkiksi läheisyyden kaipuuna ja Tetin omana tapana kohdata muut ihmiset. Sosiaalisina kontakteina Tetillä on päiväkodin muut lapset sekä päiväkodin aikuiset.

Tetti innostuu ja kävelee Diegon lähelle, niin että nenä osuu Diegon poskeen. [...] Tetin nenä poskessa kutittaa.

Tetti ei juurikaan kommunikoi puhuen, mutta hän saattaa toistaa muiden sanoja kaikkuna. Hän myös keksii omia sanoja, kuten ”leikitin”. Tetin on helpompi kommunikoida kuvakorttien avulla, joita päiväkodin aikuiset hänen kanssaan käyttävätkin.

Lopulta Sampo näyttää Tetille kuvan kirjasta ja vie Tetin lukemaan satuja.

Puhumisen tai osoittamisen sijaan Tetillä on tapana hakea toinen henkilö jonkin asia luokse, jonka hän esimerkiksi haluaa. Ikonen ja Suomi (1999) mainitsevatkin, että kyky kommunikoida osoittelemalla puuttuu monilta autistisilta henkilöiltä. Sen sijaan he saattavat kädestä pitäen ohjata toisen käyttäen tätä työkalunaan, saadakseen haluamansa.

Tetti menee Sampon luo, ottaa tätä kädestä ja vie kirjahyllyn luo. Sampo ei ymmärrä, mitä Tetti haluaa, kunnes tämä laittaa Sampon käden hyllyn reunaan paloauton kohdalle.

Tetillä on turvaesineenään oma kauha, jota hän käyttää myös stimmaukseen. Stimmaus tarkoittaa käsien tai esineiden heiluttelua (Jahnukainen, 2002). Tämä on autisteille hyvin stereotyyppinen piirre. Tetti tutkii asioita tarkasti, seuraa sivusta ja matkii muita. Muutokset ovat Tetille vaikeita, ja niiden seurauksena hän saattaa jumittua ja mennä esimerkiksi nurkkaan.

Sampo yrittää houkutella Tettiä mukaan, mutta tämä vain kyykistyy ihan pieneksi mytyksi nurkkaan, rusinan kokoiseksi.

Tetti tutkii, miten asiat toimivat, ja järjestelee esimerkiksi leluja. Kerola ja Kujanpää (2009) kuvaavat ICD-ICD-10:n lapsuusiän autismikriteereissä piirteen, jossa lapsi syventyy lelujen

toimintaan niin, että lelun alkuperäinen käyttötarkoitus jää huomiotta. Tetti haluaa myös tehdä tuttuja asioita uudelleen ja uudelleen.

Tetti juoksee taas liukumäen portaat ylös ja mäkeä alas, ylös ja alas, ylös ja alas, kunnes on ihan väsynyt.

Tetti ei pidä ihmisjoukoista, hän on herkkä metelille ja kovilla äänille. Kirjan lopussa Tetti on jo kuitenkin tottunut erilasiin ääniin eikä koe niitä enää niin kamalina. Hän ilmaisee liian kovan äänen huutamalla ja sulkemalla korvansa. Tetille myös ruuankoostumukset saattavat olla haastavia, jos koostumus ei miellytä, sylkee hän ruuan pois. Koostumuksetkin vaativat totuttelua.

Puuropala humpsahtaa lusikasta Tetin suuhun. Se hyörii ja pyörii suussa, ylös ja alas, joka puolelle. Puuromöykky on välillä kuin kokonainen peruna tai mönkivä toukka. Yhtäkkiä puuromöykky singahtaa pöydälle. Hyi, miltä se tuntui!

Tetti kuitenkin hyödyntää aistejaan monipuolisesti havainnoidakseen ympäröivää maailmaa. Hän esimerkiksi haastelee kaikki päiväkodin lelut ja nuuhkii ihmisiä.

Tetti nuuhkaisee, Sampo tuoksuu kesäheinältä.

4.1.3 Minä ja minun siskoni

Rose Robbinssin (2019) *Minä ja minun Siskoni* kirja kertoo Veljestä, jonka Siskolla on autismi. Kirjassa Veli kuvaa miten heidän tapansa eroavat toisistaan, mutta kuinka he silti jakavat arkensa yhdessä. Autismikirjon diagnoosia ei ole mainittu ollenkaan tarinassa. Autismikirjo mainitaan kuitenkin kirjan takakannessa. Tämä kirja on sisällöltään melko suppea, jonka vuoksi myös analyysi jää melko rajalliseksi. Luomamme taulukon 2 mukaisista autismikirjon ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki muut paitsi tunteet seuraavilla tavoilla.

Kirjassa tulee esille Siskon sosiaalisina suhteina ainoastaan lähisukulaiset, kuten Veli ja mummi. Sisko viihtyy hyvin yksikseen, omissa oloissaan. Sisko touhuaa aina välillä veljensä kanssa.

Joskus siskoni haluaa vain olla yksin.

Sisko ei osaa puhua käyttäen sanoja. Hän puhuu kuitenkin mölisten.

Hän ei osaa sanoa sanaakaan, mutta puhuu silti paljon.

Tämä oli ainut kirja, jossa emme havainneet eniten käyttäytymisen malleja. Kirjassa mainitaan, että Sisko saattaa kuitenkin käyttäytyä ilkeästi.

Kirjassa Siskon aisteista ja niihin liittyvistä yli- tai aliherkkyyksistä ei mainita muuta kuin se, että Sisko ei pidä halailusta ja hän pitää eri ruuista kuin veljensä.

Minä ja minun siskoni tykkäämme eri ruuista. [...] Joskus siskoni ei voi sietää halailua. Joten heitämme sen sijaan yläläpsyt.

4.1.4 Vallaton Allan haluaa hauvavauvan

JP Koskisen (2025) *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan* kirjassa, seikkailee lievästi autistinen Allan. Allan haaveilee omasta koirasta, mutta ei ymmärrä, minkä vuoksi hän ei voisi sitä saada. Autismin diagnoosia ei ole mainittu ollenkaan tarinassa, mutta kirjan esittelyteksteissä verkossa on kerrottu Allanin olevan lievästi autistinen. Kirjassa Allanista on kuitenkin käytetty sanoja ”erilainen” ja ”omanlainen”. Luomamme taulukon 2 mukaisista autismikirjon ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki muut paitsi aistit seuraavilla tavoilla.

Kirjassa esiintyy melko vähän sosiaalisia kontakteja. Kirjan päähenkilön Allanin yksi ainoista sosiaalisista kontakteista, hänen vanhempiansa lisäksi, on hänen naapurinsa Malla, jonka kanssa hän viettää usein päiviä. Allan tulee Mallan kanssa hyvin toimeen ja tykkääkin leikkiä hänen kanssaan.

Kirjassa ei tule erityisemmin esille puhumisen haasteita. Allan kuitenkin puhuu itsekseen ja selittää asiat erityisen nopeasti.

Allan selitti kaiken nopeasti ja pyöri Mallan ympärillä näyttäen kaiken, mitä Jalo osasi.

Tässäkin kirjassa havaitsimme eniten käyttäytymiseen liittyviä malleja. Allan tykkää hassutella ja hänellä on vallattomia ajatuksia. Allan ei ymmärrä omaa pystyvyyttään, joka ilmenee esimerkiksi ymmärryksen puutteena, miksi hän on liian nuori saamaan koiran.

Mutta kun sinä olet vielä liian pieni poika, ettet voi yksin hoitaa koiraa, Malla sanoi. Miksen muka? Allan ihmetteli.

Allanilla on tapana kysellä paljon. Hän saattaa käyttäytyä koiralle tyypillisillä tavoilla kuten kontaten tai nuolemalla.

Oli, Se lipaisi minua kielellä nenästä, näin! Allan sanoi ja nuolaisi Mallan kättä.

Tunteista kerrottiin melko vähän. Allan tuntee pettymystä ja hän ilmaisee sen esimerkiksi mököttämällä pitkään, kun hänelle sanotaan ei.

Mutta Allan vai työnsi kädet kainaloihinsa ja mökötti. [...] Allan mököttää vieläkin, äiti sanoi.

4.1.5 Omenaposki ja Nalle Karhunen

Karoliina Piggini (2019) *Omenaposki ja Nalle Karhunen* kirjassa seurataan Omenaposken ja Nalle Karhusen perheen elämää, jota sävyttää Nalle Karhusen autismikirjo. Kirja kuvaa Omenaposken silmin, miltä perheen arki näyttää autismin omaavan lapsen kanssa. Tarinan edetessä mainitaan Nalle Karhusen autismi sekä kirjasta löytyy tietoa autismikirjosta sen takakannesta. Kirjassa mainitaan myös ”aivoissa olevista erityisominaisuuksista” ja Nallea on kutsuttu myös ”erityislapseksi”, joka tarvitsee erityistä tukea.

Mutta mun aivot toimivat eri tavalla kuin teillä muilla. Niin, ja siksi Nalle kuulee, näkee ja tuntee maailman vähän toisin kuin me muut, isä jatkaa. Isä puhuu jostain oireyhtymästä. [...] Nalle tarvitsee apua arjen asioihin.

Luomamme taulukon 2 mukaisista autismikirjon ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki seuraavilla tavoilla. Kirjassa esiintyvä Nalle Karhunen on sosiaalinen. Hän leikkii sisarustensa kanssa, hänellä on ystäviä ja monia vuorovaikutussuhteita, niin perheen sisällä kuin ulkopuolellakin. Kirjassa ei tuoda esille vaikeuksia vuorovaikutukseen liittyen. Nalle Karhusella on melko suuri perhe, perhettä käy auttamassa avustajia. Nalle Karhunen käy myös välillä tukiperheen luona, joka mahdollistaa Nalle Karhuselle enemmän aikuisen huomiota.

Nalle Karhunen on melko taitava kommunikoija. Hän puhuu ja keskustelee, sekä osaa sanoittaa pahaa mieltä. Nalle Karhunen saattaa välillä kaivata vähän suostuttelua, jotta saa ilmaistua itseään. Kun Nalle on väsynyt ei hän osaa ilmaista tätä puhumalla, vaan hän ilmaisee sen murisemalla.

Tässäkin kirjassa havaitsimme eniten käyttäytymiseen liittyviä malleja. Hermostuessaan Nalle Karhunen on arvaamaton ja saattaa rikkoa asioita.

Äkkiarvaamatta karhuntassu pyyhkäisee pitkin pöytää, ja värikkäät hamahelmet putoavat ropisten lattialle kuin syyssade.

Hän saattaa myös käyttää väkivaltaa muita ihmisiä kohtaan esimerkiksi lyömällä. Siirtymät ovat Nalle Karhuselle haastavia, esimerkiksi kotoa lähtö tuottaa vaikeuksia, kun Nalle jumittaa. Nalle on viisas ja hän tietää paljon erilaisista asioista. Hänen on kuitenkin vaikea ymmärtää muita. Nallelle muutokset ovat vaikeita, eikä hän pidä niistä.

Mä muistan silloin sen, kun eskarissa vaihdettiin yhtäkkiä paikat. Mä suutuin, kun mun olis pitänyt istua uuden tyypin vieressä ja karkasin sieltä. Keksin nyt, että se johtui siitä oireyhtymästä. Siihen liittyy semmoinen, että ei tykkää muutoksista.

Nallella on herkäät aistit. Hän väsyä melusta eikä tämän vuoksi pidä suurista ihmisjoukoista.

Nallella on herkkä kuulo- ja tuntoaisti. Siksi hän väsyä koulun tai vaikkapa seurojen hälinässä nopeasti.

Nallella on vain yhdet housut, joita hän suostuu käyttämään, sillä muut tuntuvat ikäviltä.

Nallella on myös käytössä painopeitto, jota hän käyttää apuna rauhoittuakseen.

Kirjassa on mainittu, että Nalle Karhunen tuntee eri tavalla. Hän suuttuu ja hermostuu helposti.

Nallehan hermostuu ja menettää malttinsa todella helposti pienistäkin asioista.

Nallella on itku herkässä ja hän tarvitsee monesti rauhoittelua.

Nuppu, mulla on paha mieli, kun mä oon kiusannut sua. Annatko mulle anteeksi.

4.1.6 Ilona ja mysteeri Masa

Suvi Piiparisen (2022) *Ilona ja mysteeri Masa* kirjassa kesää viettävät Ilona ja Masa. Ilona toimii kirjan kertojana ja hän välillä ihmettelee autismikirjon häiriön omaavan Masan tapoja. Autismin diagnoosi mainitaan tarinassa sekä kirjasta löytyy tietoa autismikirjosta tietopaketin muodossa kirjan takaa. Kirjassa käytetään myös termiä ”erilainen”.

Luomamme taulukon 2 mukaisista autismikirjon ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki muut paitsi tunteet seuraavilla tavoilla. Kirjan päähenkilöt Ilona ja autistinen mysteeri Masa viettävät kesää yhdessä perheineen, mökkinaapureina. Aluksi Masa on varuillaan eikä ota kontaktia Ilonaan, hän ei esimerkiksi reagoi Ilonan vilkutukseen. Tarinan edetessä heistä tulee kuitenkin ystäviä ja he viettäväkin kesän aikana paljon aikaa yhdessä.

Masa kommunikoi puhumalla, mutta hän ei aina heti reagoi, kun hänen kanssaan yritetään vuorovaikuttaa.

Ilona oli jo tottunut, että Masa ei välttämättä heti reagoinut tai vastannut, kun hänelle jutteli

Tässäkin kirjassa havaitsimme eniten käyttäytymiseen liittyviä malleja. Masa on reilu ja mielikuvituksellinen lapsi, joka keksii erilaisia leikkejä. Hän tykkää olla rauhassa ja välttää mielellään ihmisjoukkoja. Masa pitää matematiikasta ja vaikeat laskut pyörivätkin usein hänen mielessään. Hän myös keksii pelejä numeroiden kanssa sekä auttaa Ilonaa ymmärtämään matematiikkaa.

Masa kertoi, että hän piti tosi paljon numeroista ja laskemisesta. Hän kertoi, että numerot ja laskut pyörivät hänellä usein ajatuksissa.

Masalle on tärkeää, että ruuat ovat lautasella, omissa läjissään, erillä toisistaan.

Ilona katseli myös Masan syömistä. Masan lautasella oli perunat yhdessä nurkassa, lihapullat yhdessä nurkassa ja salaattista poimitut kurkunpalat yhdessä nurkassa.

Masa aistii eri asiat herkästi. Hänellä on usein aurinkolasit päässään ja esimerkiksi ruokailun aikana Masalla on kuulokkeet korvilla.

Ilona tarkkaili Masaa. Hän ihmetteli, miksi Masalla oli kuulokkeet korvilla ruokailun aikana. Eikö hän malttanut olla kuuntelematta musiikkia edes syömisen ajan.

Masa ei pidä uimisesta, sillä vesi inhottaa häntä, esimerkiksi kun vettä menee silmiin. Myös järven pohja tuntuu Masasta ikävältä. Ilona ja Masa eivät kuitenkaan annan tämän estää heidän kesänsä viettoa, vaan he kehittävät tapoja, joiden avulla Masakin pääsee järveen, kuten räpylät ja uimalasit.

Eräänä päivänä Masa kertoi, ettei hän osannut uida. Häntä inhotti, kun vesi meni silmiin. Myös järven pohja tuntui hänestä tosi ällöttävältä. [...] Uimalasit, räpylät ja työhanskat auttaisivat Masaa, ettei silmiin menisi vettä ja hänen ei tarvitsisi koskea järven pohjaan.

4.1.7 Ystäväni Aapo, jolla on autismi

Michèle Larchezin ja Francis Treiberin (2003) *Ystäväni Aapo, jolla on autismi* kirjassa Aapon ystävä kertoo Aapon elämästä autismin kanssa. Autismin diagnoosi, mainitaan tarinassa useaan otteeseen, sekä kirjasta löytyy tietoa autismit kirjasta tietopakettien muodossa. Kirjassa esiintyvä Aapo käy erityiskoulua.

Minä käyn Rikun kanssa samaa koulua, mutta Aapo on erityiskoulussa.

Luomamme taulukon 2 mukaisista autismit kirjjon ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki muut paitsi tunteet, seuraavilla tavoilla. Kirjassa ei juurikaan tuoda esille Aapon sosiaalisista kontakteista muuta kuin hänen veljensä ja ystävänsä, joka toimii myös kirjan kertojana.

Aapo ei juurikaan puhu käyttäen sanoja, vaan omalla tavallaan äännelemällä. Hän ei myöskään ymmärrä kaikkea puhetta, jonka vuoksi hänen kanssaan tulee käyttää lyhyitä ja selkeitä lauseita.

Kun Aapo puhuu, sanat menevät sekaisin ja puheen tuottaminen on vaikeaa. [...] Riku on opettanut minua keskustelemaan Aapon kanssa. Pitää käyttää lyhyitä ja selkeitä lauseita, jotta hän pysyisi hyvin mukana.

Aapolla menee usein sanat sekaisin. Hän matkii toisia ja osoittelee. Hänen on myös vaikea ottaa katsekontaktia muihin ihmisiin. Kommunikoinnissa Aapo käyttää apuna kuvakortteja. Aapo ei ymmärrä ilmeitä eikä eleitä.

Aapo ei ymmärrä ilmeitä eikä eleitä. Hän ei kasto silmiin. Nämä ovat asioita, jotka toiset osaavat jo syntyessään.

Tässäkin kirjassa havaitsimme eniten käyttäytymiseen liittyviä malleja. Aapo on erityisen kiinnostunut omista asioistaan, kuten säästä, eikä huomaa mitä ympärillä tapahtuu, kun hän on keskittynyt. Hänellä on hyvä muisti ja hän onkin taitava esimerkiksi palapeleissä sekä osaa luetella kaikki radioasemat ulkoa. Aapo ei tiedä mikä on kohteliasta ja mikä ei. Hän saattaa esimerkiksi purra tai raapia muita ihmisiä. Aapo myös liikehtii ja äänтелеe kummallisesti kirjan kertojan mukaan. Hän esimerkiksi saattaa stimmata.

Lisäksi hän tekee kummallisia liikkeitä niin, että kaikki ihmiset kaupassa ovat ihmeissään.

Aapo toistaa ja hokee samaa lausetta ja haluaisi tehdä samat asiat uudelleen ja uudelleen.

Aapo haluaa usein tehdä samoja asioita jatkuvasti, kuten esimerkiksi katsoa yhä uudelleen Peter Panin videoita. Samat leikit kiinnostavat myös Aapoa aina uudestaan. Hän voi tuntitolkulla katsoa hanasta pesualtaaseen valuvaa vettä.

Kirjassa kerrotaan, että Aapo ei omaa mielikuvista.

Olen usein yrittänyt houkutella Aapoa pelaamaan lempipelejäni, mutta tämä on kiinnostunut vain omistaan. Riku on selittänyt minulle, että Aapon on vaikea käyttää mielikuvitustaan leikeissä, koska hän ei osaa esittää mitään rooleja.

Kirjassa on kerrottu Aapon aistimuksista hyvin vähän. Kirjassa on kuitenkin mainittu, että hän haistelee muiden ihmisten ihoja.

Aapo tekee paljon merkillisiä asioita. Hän esimerkiksi haistelee Rouva Juutilan ihoa.

Kirjassa Aapon tunteista ei kerrota juuri mitään. Ainut asia, joka kirjassa mainitaan on se, että Aapo ei osaa asettua muiden asemaan, jonka takia hänen vaikea ymmärtää muita.

Aapo saattaa nauraa kauheasti, kun minua suututtaa tai harmittaa. Suutuin tästä alussa Aapolle, mutta myöhemmin tajusin, ettei hän halunnut tehdä kiusaa minulle. [...] Aapo ei ole ollenkaan itsekäs – hän ei vaan osaa kuvitella, miltä jostain toisesta tuntuu, kun jotain hullua sattuu. Hän ei osaa asettua toisen asemaan...

4.1.8 Poika nimeltä Toni

Merja Jalon (2023) *Poika nimeltä Toni* kirja kertoo terapia tallista ja siellä käyvästä Aspergerin oireyhtymän omaavasta Tonista. Aspergerin oireyhtymä on mainittu tarinassa, mutta autismikirjoa ei suoraan ole, muuten kuin takakannessa. Aspergerin oireyhtymä on kuitenkin osa autismikirjoa (Autismiliitto, 2026). Kirjassa Tonista käytetään sanoja ”kummallinen”, ”erilainen”, ”erilaisuus” ja ”omituinen”. Luomamme taulukon 2 mukaisista autismikirjon ilmenemismuodoista kirjassa esiintyvät kaikki seuraavilla tavoilla. Tonin läheisimmät sosiaaliset kontaktit ovat hänen äitinsä ja samassa pihapiirissä asuva Varpu, sekä terapiatallilla asuva terapiaponi. Tonilla ei ole ystäviä, mutta tarinan edetessä Varpusta tulee Tonin tuki, eikä Toni suostu menemään tallille ilman Varpua. Myös ponista tulee Tonin ystävä ja se Tonin mukaan kutittaa hänen aivojaan.

Toni puhuu koko ajan ja häntä on aina kuunneltava. Hän möläyttelee asioita eikä hän osaa valehdella ja kertookin kaikki asiat ääneen, jotka hän huomaa. Hän puhuu kimeällä äänellä.

Toni puhuu tauotta ja häntä pitää koko ajan kuunnella. Se hermostuttaa ihmisiä.

Tonia harmittaa. Hän möläyttää talkkarin rouvalle:

- Sun pyllysi on yhtä iso kuin dinosauruksella!

AS-lapset ovat totuuden puhujia. He eivät osaa valehdella tai jättää kertomatta asiaa, jonka ovat huomanneet.

Tonille muutokset ovat vaikeita. Hän on uhmakas, päättäväinen ja huutaa kun asiat menevät toisin, kun hän haluaisi. Hänelle rutiinit ovat tärkeitä. Toni ylikuormittuu, jos hänelle antaa liikaa vaihtoehtoja ja tämä johtaa suuttumiseen. Toni ei kuitenkaan ole tahallaan ilkeä. Hän on älykäs, hauska ja omaa hyvän mielikuvituksen.

Hän suuntaa hiekkalaatikoille ja huutaa:

- En halua sinne! En, en, en...

Hän on uhmakas ja päättäväinen. [...] Hän potkii hiekkalaatikon kulmaa vihaisena, koska ei pidä muutoksista ja vastustele niitä.

Aspergerin oireyhtymälle tyypillisesti, myös Tonilla on aistiherkkyyksiä. Kovat äänet ovat hänelle liikaa, mutta kuulokkeet auttavat asiassa. Hänellä on myös kosketus yliherkkyyttä, hän ei esimerkiksi halua harjata hevosta koska se pusuttelee. Kirjassa on mainittu, kuinka pojan maailman on kuin kohiseva radio. Tonilla kestää jonkun aikaa, että tottuu aistimuksiin.

Hän kiljuu kuin palosireeni ja pitää käsiään korvillaan. [...] Pojan maailma on kuin kohiseva radio.

Tonilla kiukun puuskat ovat yleisiä, hän esimerkiksi kiukuttelee, kun ei halua mennä tallille. Hän myös saattaa potkia, kiljua tai huutaa kun ei tykkää jostain. Hän osaa kuitenkin sanoittaa, kun häntä jännittää. Kiukku saattaa usein olla lyhyt aikaista, esimerkiksi kiukku lakkaa, kun poni pieraisee. Ponien avulla Toni oppii nimeämään tunteitaan.

4.2 Tulokset teemoittain

Sosiaalisuus näyttäytyi kaikissa analysoiduissa teoksissa, mutta sen ilmenemismuodot vaihtelivat teosten välillä. Useissa teoksissa sosiaaliset suhteet rajoittuivat lähinnä perheenjäseniin tai yksittäisiin ystäviin. Esimerkiksi teoksessa *Minä ja minun siskoni* (2019) sosiaaliset kontaktit koostuivat lähinnä perheenjäsenistä ja sisko viihtyi usein yksin. Vastaavasti teoksessa *Ystäväni Aapo, jolla on autismi* (2003) sosiaaliset suhteet rajoittuivat pääasiallisesti veljeen ja yhteen ystävään. Toisaalta teoksessa *Omenaposki ja Nalle Karhunen* (2019) sosiaalisuus näyttäytyi monipuolisempänä, sillä Nalle Karhusella oli vuorovaikutussuhteita sekä perheen sisällä, että sen ulkopuolella esimerkiksi avustajien ja tukiperheen kautta. Aineistoissamme sosiaalisuus saattoi ilmetä myös kehityksenä tarinan aikana, kuten teoksessa *Ilona ja mysteeri Masa* (2022), jossa aluksi varautunut Masa muodosti vähitellen syvän ystävyysuhteen Ilonan kanssa. Joissakin tapauksissa hahmot hakeutuivat aktiivisesti toisten seuraan, mutta heidän tapansa kohdata muita saattoi poiketa tavanomaisesta, esimerkiksi menemällä hyvin lähelle toista henkilöä kuten teoksessa *Tetti ja kaverit* (2022). Toisaalta aineistossa esiintyi myös tilanteita, joissa hahmo ei reagoanut toisten aloitteisiin tai viihtyi mieluummin yksin kuten teoksessa *Kaarle Karhun kirja* (2021), jossa vuorovaikutus vaihteli puheliaisuuden ja vetäytymisen välillä.

Kommunikointi ja puheen tuottaminen olivat läsnä kaikissa analysoiduissa teoksissa, mutta niiden muodot vaihtelivat merkittävästi. Osa hahmoista kommunikoi puheen avulla, mutta heidän ilmaisussaan esiintyi erityispiirteitä. Esimerkiksi teoksessa *Poika nimeltä Toni* (2023) Toni puhui usein tauotta ja ilmaisi asioita suoraan, kun taas teoksessa *Vallaton*

Allan haluaa hauvavauvan (2025) Allan puhui nopeasti ja selitti asioita intensiivisesti. Toisissa teoksissa puhe oli vähäistä tai puuttui kokonaan. Teoksessa *Minä ja minun siskoni* (2019) Sisko ei puhunut lainkaan sanoja, vaan kommunikoi äänтелеillä. Samoin teoksessa *Ystäväni Aapo, jolla on autismi* (2003) puheen tuottaminen oli haastavaa ja sanat menivät sekaisin. Vaihtoehtoiset kommunikointitavat korostuivat erityisesti teoksessa *Tetti ja kaverit* (2022), jossa Tetti käytti kuvakortteja sekä ohjasi toista henkilöä fyysisesti haluamansa asian luo. Samassa teoksessa esiintyi myös muiden sanojen toistamista.

Käyttäytymisen piirteet korostuivat aineistossa selkeimmin ja niitä havaittiin kaikissa analysoiduissa teoksissa. Useissa kirjoissa hahmojen käyttäytymistä ohjasivat rutiinien tärkeys ja vaikeudet sopeutua muutoksiin. Esimerkiksi teoksessa *Kaarle Karhun kirja* (2021) Kaarle piti kiinni tutuista tavoista, kuten samoista ruoista sekä vaatteista ja suhtautui uusiin tilanteisiin varauksella. Samankaltaista muutosten haastavuutta kuvattiin myös teoksessa *Poika nimeltä Toni* (2023), jossa Toni reagoi voimakkaasti tilanteisiin, joissa asiat eivät menneet hänen odotustensa mukaisesti. Toistuvat toiminnot ja kiinnostuksen kohteet nousivat esiin useissa teoksissa, kuten *Tetti ja kaverit* (2022), jossa Tetti toisti samoja toimintoja, sekä teoksessa *Ystäväni Aapo, jolla on autismi* (2003), jossa Aapo halusi tehdä samoja asioita uudelleen ja uudelleen. Voimakkaat ja rajatut kiinnostuksen kohteet näkyivät esimerkiksi teoksessa *Ilona ja mysteeri Masa* (2022), jossa Masa oli erityisen kiinnostunut numeroista, sekä teoksessa *Kaarle Karhun kirja* (2021), jossa Kaarle keräili ja tutki kiviä. Käyttäytyminen saattoi ilmetä myös impulsiivisina tai voimakkaina reaktioina, kuten teoksessa *Omenaposki ja Nalle Karhunen* (2019), jossa Nalle Karhunen saattoi hermostuessaan rikkoa tavaroita, sekä teoksessa *Poika nimeltä Toni* (2023), jossa Toni saattoi huutaa tai potkia.

Tunteiden kuvaus oli aineistossa vaihtelevaa, eikä sitä havaittu kaikissa teoksissa. Tunteisiin liittyviä piirteitä ei tullut esiin esimerkiksi teoksissa *Minä ja minun siskoni* (2019) ja *Ilona ja mysteeri Masa* (2022). Niissä teoksissa, joissa tunteita käsiteltiin, hahmot kokivat usein voimakkaita tunteita, mutta niiden ilmaiseminen saattoi olla haastavaa. Esimerkiksi teoksessa *Kaarle Karhun kirja* (2021), Kaarle koki voimakkaita tunteita, jotka eivät aina näkyneet ulospäin. Teoksessa *Poika nimeltä Toni* (2023) tunteet ilmenivät esimerkiksi kiukunpuuskina ja voimakkaina reaktioina, kun taas teoksessa *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan* (2025) Allan ilmaisi pettymystä mököttämällä. Lisäksi teoksessa *Ystäväni Aapo, jolla on autismi* (2003) kuvattiin vaikeuksia ymmärtää toisten tunteita, mikä vaikutti

vuorovaikutustilanteisiin. Tunteiden käsittely jäi kuitenkin kokonaisuudessaan niukemmaksi verrattuna muihin tarkasteltuihin teemoihin.

Aistitoimintoihin liittyviä piirteitä havaittiin lähes kaikissa analysoiduissa teoksissa, mutta niidenkin esiintyvyys ja laajuus vaihtelivat. Aistipiirteitä ei havaittu ollenkaan teoksessa *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan* (2025), mutta muissa teoksissa ne olivat läsnä vaihtelevasti. Esimerkiksi teoksessa *Kaarle Karhun kirja* (2021) kuvattiin laajasti aistiherkkyksiä, kuten herkkyyttä äänille ja tarvetta rauhalliselle ympäristölle. Samoin teoksessa *Omenaposki ja Nalle Karhunen* (2019) Nalle Karhunen väsyi melusta ja oli herkkä kosketukselle. Aistiherkkyudet näkyivät myös teoksessa *Poika nimeltä Toni* (2023), jossa Toni reagoi voimakkaasti koviin ääniin, sekä teoksessa *Ilona ja mysteeri Masa* (2022), jossa Masa käytti muun muassa kuulokkeita ja aurinkolaseja aistikuormituksen hallintaan. Lisäksi aistien erityinen käyttö ympäristön havainnointiin tuli esiin teoksessa *Tetti ja kaverit* (2022) sekä teoksessa *Ystävänä Aapo, jolla on autismi* (2003), joissa hahmot esimerkiksi haistelevat ympäristöään. Ruokaan liittyvät aistikokemukset korostuivat erityisesti teoksissa *Tetti ja kaverit* (2022) sekä *Kaarle Karhun kirja* (2021), joissa ruoan koostumus aiheutti voimakkaita reaktioita.

Teemoittainen tarkastelu osoittaa, että autismikirjon piirteet esiintyvät aineistossa melko johdonmukaisesti. Sosiaalisuus, kommunikointi ja puheen tuottaminen sekä käyttäytymisen piirteet ilmenivät kaikissa teoksissa, kun taas tunteiden ja aistitoimintojen kuvaus vaihteli teosten välillä. Erityisesti käyttäytymisen piirteet korostuivat aineistossa, kun taas tunteiden käsittely jäi vähäisemmäksi.

Yhtenä tutkimuksen tarkastelukohteena oli se, tuodaanko autismikirjon diagnoosi esiin tarinoissa. Tulosten perusteella diagnoosi mainitaan selkeästi suurimmassa osassa analysoituja teoksia, mutta sen esittämistavassa on vaihtelua. Diagnoosi tuodaan suoraan esiin esimerkiksi teoksissa *Kaarle Karhun kirja* (2021), *Omenaposki ja Nalle Karhunen* (2019), *Ilona ja mysteeri Masa* (2022), *Ystävänä Aapo, jolla on autismi* (2003) sekä *Poika nimeltä Toni* (2023), joissa autismikirjo tai siihen kuuluva diagnoosi nimetään osaksi hahmon identiteettiä tarinan sisällä. Tällöin lukijalle tarjotaan selkeä viitekehys hahmon toiminnan ja käyttäytymisen tulkitsemiseen.

Osassa teoksista diagnoosia ei mainita suoraan tarinassa, vaan se ilmenee epäsuorasti tai vasta tarinan ulkopuolisessa kontekstissa. Esimerkiksi teoksissa *Tetti ja kaverit* (2022) sekä *Minä ja*

minun siskoni (2019) diagnoosi ei ole keskeinen osa tarinankerrontaa, vaikka autismikirjon piirteet ovat selkeästi läsnä hahmojen toiminnassa. Lisäksi teos *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan* (2025) poikkeaa muista siinä, että diagnoosia ei mainita tarinassa eikä takakannessa, vaan tieto Allanin autismista löytyy ainoastaan teoksen ulkopuolisista esittelyteksteistä.

5 Pohdinta

5.1 Yhteenveto

Tämän tutkielman tavoitteena oli tarkastella, kuinka autismikirjoja kuvataan lastenkirjallisuudessa. Tulosten perusteella voidaan todeta, että analysoiduissa teoksissa autismikirjo rakentuu suhteellisen yhtenäisenä ilmiönä, jonka keskiössä ovat erityisesti käyttäytymiseen, sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kommunikointiin liittyvät piirteet, joita pidetään autismikirjon keskeisinä piirteinä, kuten Ikonen ja Suomi (1999) mainitsevat. Näistä ilmenemismuodoista korostuivat selkeimmin käyttäytymisen mallit, joita esiintyi kaikissa teoksissa ja jotka saivat myös eniten huomiota analyysissa. Käyttäytymisen keskeinen asema viittaa siihen, että lastenkirjallisuudessa autismikirjoa lähestytään ensisijaisesti ulkoisesti havaittavien ja näkyvien piirteiden kautta. Tällöin esimerkiksi rutiinien tarve, muutosten vaikeus ja toistuvat toimintamallit muodostuvat keskeisiksi tavoiksi tehdä autismikirjo ymmärrettäväksi lukijalle.

Sosiaalisuus sekä kommunikointi ja puheen tuottaminen ilmenivät kaikissa analysoiduissa teoksissa, mutta niiden esittämistavat vaihtelivat merkittävästi. Sosiaalisuuden kuvauksessa korostui toisaalta vuorovaikutuksen haasteellisuus, kuten Timonen ja Tuomisto (1999) mainitsevat sen yhtenä autismin perusongelmista, mutta toisaalta myös mahdollisuus sosiaalisten suhteiden rakentumiseen. Esimerkiksi teoksessa *Minä ja minun siskoni* (2019) sosiaalisuus näyttöytyi rajallisina perhesuhteina, kun taas teoksessa *Omenaposki ja Nalle Karhunen* (2019) Nalle Karhusella oli laajempia vuorovaikutussuhteita myös perheen ulkopuolelle. Tämä viittaa siihen, että lastenkirjallisuus ei esitä autismikirjoa yksiselitteisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen puutteena, vaan pikemminkin erilaisina tapoina olla vuorovaikutuksessa. Samankaltainen vaihtelu näkyi kommunikoinnin ja puheen tuottamisen osalta. Teoksissa esiintyi sekä sujuvaa puhetta, että puheen puuttumista tai vaihtoehtoisten kommunikointikeinojen käyttöä, kuten kuvia ja kehollista ohjaamista. Tämä heijastaa autismikirjon moninaisuutta, mutta samalla korostaa sitä, että kommunikoinnin poikkeavuus toimii keskeisenä keinona erottaa hahmo muista.

Aistitoimintojen ja tunteiden osalta tulokset osoittivat vaihtelevuutta. Aistitoimintoja kuvattiin useimmissa teoksissa, mutta niiden laajuus vaihteli merkittävästi. Esimerkiksi teoksessa *Kaarle Karhun kirja* (2021) aistitoimintoja käsiteltiin keskeisenä osana hahmon kokemusta maailmasta, kun taas teoksessa *Ystäväni Aapo, jolla on autismi* (2003) niiden kuvaus jäi

vähäiseksi. Tunteet puolestaan olivat vähiten edustettu ilmenemismuoto, eikä niitä havaittu lainkaan kaikissa teoksissa, kuten *Minä ja minun siskoni* (2019) ja *Ilona ja mysteeri Masa* (2022). Tämäkin viittaa siihen, että lastenkirjallisuudessa autismikirjoa kuvataan ensisijaisesti ulkoisten toimintojen kautta, kun taas sisäiset kokemukset, kuten tunteet, jäävät vähemmälle huomiolle. Tällainen painotus voi osaltaan kaventaa lukijan käsitystä autismikirjosta, sillä se ei tuo esiin yksilön kokemuksellista näkökulmaa yhtä vahvasti kuin ulkoisesti havaittavia piirteitä.

Kokonaisuutena tarkasteltuna analysoidut teokset tuottavat melko yhdenmukaisen, mutta osittain yksipuolisen kuvan autismikirjosta. Yhdenmukaisuus näkyy siinä, että samat ilmenemismuodot toistuvat teoksesta toiseen, erityisesti käyttäytymisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen osalta. Tämä voi helpottaa lukijaa ymmärtämään, mutta samalla se voi myös vahvistaa tietynlaista, kapeaa käsitystä autismikirjosta. Toisaalta teosten väliset erot siinä, kuinka laajasti ja monipuolisesti eri piirteitä kuvataan, osoittavat, että lastenkirjallisuudessa on myös tilaa erilaisille representaatioille. Kirjojen kuvaustavat vaihtelivat neutraalista ja ymmärtävästä esitystavasta paikoin stereotyyppisiin tai kapeampiin kuvauksiin, kuten Venker ja Lorang (2024) mainitsevat tutkimuksessaan. Osa teoksista tarjosi samaistuttavia ja hyväksyviä kuvauksia, mikä tukee Roelfsin (2012) esittämää ajatusta kirjallisuuden merkityksestä identiteetin rakentumisessa ja empatian lisäämisessä. Toisaalta joidenkin teemojen, kuten tunteiden, vähäinen käsittely voi heikentää esitysten monipuolisuutta.

Tulokset osoittivat, että diagnoosi tuli esille suurimmassa osassa teoksia. Diagnoosin ilmenemisen vaihtelu viittaa siihen, että lastenkirjallisuudessa autismikirjoa voidaan käsitellä sekä eksplisiittisesti että implisiittisesti. Suora diagnoosin nimeäminen voi helpottaa lukijaa ymmärtämään hahmon toimintaa ja siihen liittyviä piirteitä, kun taas epäsuora esitystapa voi korostaa hahmon yksilöllisyyttä ilman diagnoosilähtöistä määrittelyä. Tämä valinta vaikuttaa siihen, millaisena autismikirjo näyttää lukijalle. Havainto kytkeytyy myös laajemmin tutkimuksessa esiin nousseisiin teemoihin, sillä diagnoosin näkyvyys vaikuttaa siihen, kuinka helposti lukija yhdistää teoksissa kuvatut käyttäytymisen, kommunikoinnin ja sosiaalisuuden piirteet autismikirjoon. Näin ollen diagnoosin esittämistapa ei ainoastaan kuvaa hahmoa, vaan ohjaa myös lukijan tulkintaa ja ymmärrystä autismikirjosta kokonaisuutena.

Tulokset osoittavat, myös että nykyaikainen neurobiologinen ymmärrys autismista heijastuu myös lastenkirjallisuuteen. Aineistossa ei enää korostu vanhentuneet selitysmallit, kuten

Timosen (2019) ja Juholan (2018) mainitsema huono äiti-lapsi-suhde tai Juholan (2018) esiin tuoma hulluuden ajattelu autismista, vaan autismi esitetään yksilöllisenä ja pysyvänä piirteenä. Kuitenkin joissakin kuvauksissa esiintyvät yksinkertaistukset tai korostuneet erityispiirteet voivat edelleen heijastaa aiempien aikakausien kapea-alaisempia käsityksiä.

5.2 Luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa on hyvä huomioida, että tutkimuksen ovat tehneet ja aineistot analysoineet kaksi kasvatustieteiden opiskelijaa. Tuloksia tarkastellessa tulee ottaa huomioon, että ne perustuvat subjektiivisiin havaintoihimme ja on mahdollista, että emme ole pystyneet näkemään kaikkia oleellisia seikkoja, joita joku toinen samanlaisen tutkielman tekijä voisi huomata. Tällaisessa tutkimuksessa on hyvin haastavaa pysyä täysin objektiivisena aineistoja analysoidessa. Tuloksia esitellessämme toimme esiin lainauksia ja esimerkkejä käsittelemistämme kirjoista. Näiden esimerkkien avulla lukija kykenee paremmin hahmottamaan tutkimustulostemme alkuperää.

Tämän tutkimuksen lukijan on hyvä huomioida se, että lastenkirjoissa oleva tieto saattaa olla vanhentunutta. Kirjan julkaisuhetkellä nämä tiedot ovat olleet ajankohtaisia, mutta ne eivät välttämättä ole sitä enää. Tutkimusaineistostamme viisi teosta on julkaistu 2020-luvulla, kaksi teosta 2010-luvulla ja yksi teos 2000-luvulla. Pääasiassa tutkimusaineistoomme on melko tuoretta, mutta joukossa on myös muutama hieman vanhempi teos. Kaikki aineistoistamme on kuitenkin julkaistu 2000-luvun puolella. Lisäksi on hyvä panna merkille, ettemme voi taata teosten kirjoitusprosessissa olleen mukana autismitutkimukseen erikoistuneita terveydenalan ammattilaisia. Tämän vuoksi emme voi taata kaiken tiedon teoksissa olevan ajan tasaista tai lääketieteellisesti oikeaa.

Tutkimustuloksia tarkastellessa on tärkeää huomioida, että analyysi perustuu tutkijoiden omiin tulkintoihin hahmojen autismitutkimuksen piirteistä ja niiden merkityksestä. Nämä tulkinnat on tehty tutkimusaineistona käytettyjen lastenkirjojen pohjalta. Tutkimukseen ei ole sisällytetty kaikkia autismitutkimusta käsitteleviä teoksia, vaan aineisto on rajattu saatavilla oleviin suomenkielisiin lastenkirjoihin. Tutkimus tarjoaa lukijalle mahdollisuuden vertailla autismitutkimusta käsitteleviä kirjoja ja hyödyntää niitä omien tarpeidensa mukaisesti.

5.3 Eettisyys

Tutkielmaamme voidaan pitää pääsääntöisesti eettisesti luotettavana, sillä emme tutkimuksessamme käyttäneet henkilötietoja, eikä tutkimuskohteenamme ollut elollisia olentoja. Näin ollen tutkimukseen ei ole liittynyt tutkittavien yksityisyyden suojaan, suostumukseen tai anonymiteettiin liittyviä eettisiä riskejä. Tutkimus on perustunut julkisesti saatavilla olevaan aineistoon, mikä osaltaan vähentää tutkimukseen liittyviä eettisiä haasteita.

Tutkimusta tehdessämme olemme perehtyneet ja sitoutuneet noudattamaan Tutkimuseettinen neuvottelukuntan (TENK, 2026) laatimia hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Näihin periaatteisiin kuuluu luotettavuus, rehellisyys, arvostus sekä vastuunkanto. Olemme pyrkineet noudattamaan näitä periaatteita koko tutkimusprosessin ajan huolehtimalla esimerkiksi siitä, että käytetyt lähteet on merkitty asianmukaisesti ja että muiden tutkijoiden työtä on käsitelty kunnioittavasti ja tarkasti.

Lisäksi tutkimuksen toteutuksessa on pyritty läpinäkyvyyteen kuvaamalla tutkimusprosessi, aineiston valinta sekä analyysimenetelmät selkeästi. Tämä mahdollistaa tutkimuksen arvioinnin ja lisää sen luotettavuutta. Olemme myös tarkastelleet kriittisesti omia tulkintojamme ja pyrkineet välttämään perusteettomia yleistyksiä. Tutkimuseettisestä näkökulmasta on huomioitu myös tutkijan vastuu tiedon oikeellisuudesta sekä tutkimustulosten esittämisestä rehellisesti ilman tulosten vääristelyä. Näin ollen tutkimus noudattaa hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä periaatteita ja täyttää eettisesti kestävän tutkimuksen vaatimukset.

Tutkimuksen eettisyyttä tarkasteltaessa on olennaista pohtia sitä, millaisia vaikutuksia tutkimuksella voi olla eri toimijoihin. Tutkimus voi myös herättää kriittistä tarkastelua yksittäisiä teoksia kohtaan, mikä saattaa näyttäytyä kirjailijoille negatiivisena. Autismikirjon lapsille tutkimus voi olla hyödyllinen, sillä se lisää tietoisuutta representaatioiden merkityksestä. Vastaavasti tutkimus voi tukea myös lasten kanssa työskenteleviä aikuisia, tarjoamalla tietoa siitä, millaisia autismikirjon kuvauksia lastenkirjallisuudessa esiintyy ja miten niitä voidaan hyödyntää esimerkiksi keskustelun ja ymmärryksen tukena.

Mahdollisia haittoja voi syntyä, mikäli tutkimuksen tuloksia tulkitaan liian yksinkertaistavasti tai yleistetään koskemaan kaikkia autismikirjon kuvauksia tai yksilöitä. Tällöin on riskinä, että yksilöllinen vaihtelu autismikirjon sisällä jää huomioimatta. Tämän vuoksi tutkimuksessa

on pyritty korostamaan autismikirjon moninaisuutta sekä välttämään leimaavia tai yksipuolisia tulkintoja.

5.4 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Jatkotutkimusmahdollisuuksina voitaisiin tarkastella esimerkiksi kuvien systemaattista sisällyttämistä analyysiin, sillä visuaaliset elementit voivat tuottaa merkityksiä, jotka eivät välity pelkän tekstin kautta. Kuvien analysointi voisi syventää ymmärrystä siitä, miten autismikirjoa representoidaan kokonaisvaltaisesti eri ilmaisunkeinoin. Lisäksi aineistoa olisi mahdollista laajentaa kattamaan koko neuroepätyypillisyyden kirjoja, jolloin tarkastelu ei rajoittuisi yksittäisiin diagnooseihin. Laajempi aineisto mahdollistaisi vertailun eri neuroepätyypillisyyden muotojen välillä sekä syvemmän analyysin niiden esittämistavoista. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa aineistoa voitaisiin laajentaa nuorille suunnattuihin teoksiin, mikä tarjoisi mahdollisuuden tarkastella muun muassa neuroepätyypillisyyden kuvaamista eri ikäryhmien välillä. Jos jatkotutkimukseen ottaisi mukaan vieraskielisiä teoksia, avaisi sen mahdollisuuden tutkia kulttuurillisia eroja neuroepätyypillisyyden kuvaamisen välillä.

6 Lähteet

Aerila, J.-A. & Kauppinen, M. (2021). *Kirjasta kaveri: Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Autismiliitto. (2026). *Asperger-osa autismikirjoja*. (Päivitetty 20.2.2026. Luettu 2.4.2026)
<https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/asperger-osa-autismikirjoja/>

Autismiliitto. (2026). *Perustietoa autismista*. Päivitetty 20.2.2026. Luettu 5.3.2026 osoitteesta
<https://autismiliitto.fi/autismi/perustietoa-autismista/>

Autismisäätiö & Partanen, K. (2010). *Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Beckett, A., Ellison, N., Barrett, S. & Shah, S. (2009). *Away with the fairies? Disability within primary-age children's literature*, *Disability & Society*, 25(3), 373–386.
<https://doi.org/10.1080/09687591003701355>

Dyches, T. T., Prater, M. A. & Cramer, S. F. (2001). Characterization of mental retardation and autism in children's books. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 26(3), 215–223.
<https://doi.org/10.1080/13668250120087387>

Ikonen, O. & Suomi, A. (1999). *Autismi teoriasta käytäntöön*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.

Juhola, E. (2018). *Autismin muuttuvat kasvot*. Helsinki: Into Kustannus.

Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. E. (2009). *Autismin kirjo ja kuntoutus*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kerola, K. & Timonen, T. (2002). *Autismi kirjo*. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.), *Lasten erityishuolto ja opetus Suomessa*, 307–318.

Lian, F., Zhang, Z., Ma, W., Wang, M., & Lin, Y. (2022). *Improving typically developing children's acceptance toward children with autism via teaching with picture books.*

International Journal of Developmental Disabilities, 68(3), 354–364.

<https://doi.org/10.1080/20473869.2022.2035315>

Roelfs, B. (2012). *Try to See Me as Me: Understanding Autism in Children's Literature.*

University of Northern Iowa.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2026). *Hyvä tieteellinen käytäntö.* Päivitetty 16.3.2026, luettu 2.4.2026

<https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytando-htk>

Timonen, T., Castrén, M. & Ärölä-Dithapo, M. (2019). *Autismikirjo: tausta, diagnostiikka ja tutkimus.* Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* Helsinki, Tammi.

Tukena.fi. (2025, 20.3.). *Mitä on autismin kirjo.* Luettu 5.3.2026 osoitteesta

<https://tukena.fi/mita-on-autismin-kirjo/>

Venker, C. E. & Lorang, E. (2024). *A commentary on children's books about autism: What messages do they send about neurodiversity?* *Autism Research*, 17(3), 452–458.

<https://doi.org/10.1002/aur.3081>

Vermeulen, P. (2019). *Autismi ja kontekstisokeus* (V. Halonen, suom.). *Autismisäätiö.*

Webber, C., Santi, E., Crompton, C. J., Fletcher-Watson, S., & McGeown, S. (2024).

Representation in fiction books: Neurodivergent young people's perceptions of the benefits and potential harms, 2.

<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1341182>

World Health Organization. (n.d.). *Frequently asked questions: Importance of ICD.* (Luettu

11.3.2026) osoitteesta <https://www.who.int/standards/classifications/frequently-asked-questions/importance-of-icd>

7 Liitteet

Liite 1. Aineistot

Hewitt, S. (2021). *Kaarle Karhun kirja*.

Jalo, M. (2023). *Poika nimeltä Toni*.

Koksinen, J. P. (2025). *Vallaton Allan haluaa hauvavauvan*.

Larchez, M. & Treiber, F. (2003). *Ystäväni Aapo, jolla on autismi*.

Piiparinen, S. (2022). *Ilona ja mysteeri Masa*.

Pigg, K. (2019). *Omenaposki ja Nalle Karhunen*.

Yliherva, A. (2022). *Tetti ja kaverit*.

Robbins, R. (2019). *Minä ja minun siskoni*